

ANTONÍN KNÍŽEK (1890–1974), STAROHRADSKÝ RODÁK, UČITEL A LEGIONÁŘ

Lenka ZEMANOVÁ

Jméno Antonín Knížek patří spíše k těm méně známým. Jeho legionářská minulost a aktivní udržování legionářské tradice mu bohužel nezajistilo zapsání se tučným písmem do historie. I autorka tohoto textu na jeho pozůstalost narazila víceméně šťastnou náhodou, což ji ve výsledku přineslo nahlédnutí nad tzv. velkými historickými osobnostmi první poloviny dvacátého století. Životní příběh Antonína Knížka, ač na první pohled nepříliš důležitý pro historický vývoj československých dějin, by neměl být opomenut. Právě lidé jako Knížek totiž stáli u zrodu éry samostatného Československa.

Knížkovým celoživotním posláním bylo jednoznačně vzdělávání a péče o děti. Přestože jeho život výrazně protnul obě světové války, málokdy si na cokoli stěžoval a vždy se snažil poskytnout pomoc všem, kteří ji potřebovali. Narodil se 6. dubna 1890 ve Starých Hradech u Libáně do rodiny služky a zedníka jako druhorozené dítě.¹⁾ Jeho rodiče sice nepatřili k nejbohatším, svým dětem se však snažili dopřát bezstarostné a klidné dětství bez existenčních starostí. Sám Knížek se již od raného dětství projevoval jako velmi bystrý chlapec, což se ještě více umocnilo, když začal navštěvovat obecnou a měšťanskou školu v Libáni. Nelze se proto divit, že si ho brzy oblíbili někteří vyučující, v jejichž hodinách vynikal. On sám měl nejraději hodiny přírodopisu, matematiky a kreslení, patrně největší vliv na něj však měl jeho učitel hudby a zpěvák Karel Chvalovský,²⁾ díky němuž mohl po ukončení měšťanské školy dále studovat. Knížkovi rodiče totiž původně přemýšleli o umístění syna na učňovský obor, aby jim mohl finančně při-

1) Knížkovi měli sice pět dětí, kvůli vysoké mortalitě v dětském věku se však dospělosti dožily pouze dvě: prvorozená Anna a druhorozený Antonín.

2) Karel Chvalovský – sborník pěveckého spolku Smetana v Jičíně, otec Karla Chvalovského ml. známého dirigenta a hudebního skladatele.

spívat do společného rozpočtu, nicméně právě díky přimluvě Chvalovského, jenž již zřejmě tehdy tušil, že by se z Knížka mohl stát jednou dobrý učitel, pokračoval dále ve studiích na Ústavu ku vzdělávání učitelů v Jičíně.³⁾

Studium Antonína Knížka naplňovalo a utvrzovalo ho v tom, že si své budoucí povolání vybral dobře: „*Učitelství není řemeslo, ale tvořivé umění a poslání v národě, jehož cílem je výchova žáka v dobrého člověka.*“⁴⁾ Starosti mu příležitostně způsoboval snad jen nedostatek finančních prostředků, neboť nepřilíš majetní Knížkovi mohli svému synovi přispívat jen na byt a „půl stravu“.⁵⁾ Na ostatní výdaje si proto Knížek musel vydělávat sám, podobně jako další studenti z chudších rodin, dáváním kondic méně nadaným studentům. Středoškolská studia zdárně dokončil v roce 1910 maturitní zkouškou s vyznamenáním a následně nastoupil jako učitel na Novobydžovsku. Knížek se sice řadil k velmi aktivním až entuziastickým pedagogům, nicméně kvůli svým sokolským aktivitám a antiklerikálnímu postoji byl často ve pří se svými nadřízenými.⁶⁾ Stupňující se ústrky ze strany školy, v níž působil, se staly časem neúnosné, a proto nakonec sám raději dobrovolně narukoval v roce 1913 do armády; nastoupil jako jedno-
roční dobrovolník u devátého zeměbraneckého pěšího pluku v Litoměřicích. Bohužel ani zde dlouho nezůstal. Při namátkové kontrole objevil jeden z poručíků v jeho kufru antimilitaristickou až buňčskou knihu Modrý a Rudý od Fráni Šrámka s podtrženými básněmi Raport a Píšou mi psaní. Vzhledem k povaze básní postihovaných za první světové války cenzurou se jednalo o hrubé porušení kázně s nedozírnými následky pro majitele takové publikace. Knížek proto nedlouho po šrámkovské aféře přišel za zmíněným poručíkem „[...] *s prosíkem a s promyšleným návrhem, že se skutečně na rakouského důstojníka nehodím, a proto vystupuji z důstojnické školy,*

3) Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP) Praha – Centrální depozitář v Litoměřicích, fond Antonín Knížek, karton č. 1, Vlastní životopis. Též Rita ŠKODOVÁ, *Antonín Knížek*, písemná pozůstalost, Praha 1985 (úvod inventáře).

4) LA PNP, fond A. Knížek, kart. 1, *Na libáňskou školu vzpomínám rád*, rukopis. Tamtéž, kart. č. 2, *Vzpomínky*, s. 2.

5) Jednalo se o poměrně běžný způsob stravování, jež využívali studenti z chudších rodin; „půl strava“ obnášela kávu k snídani, oběd a odpolední kávu. Více Tamtéž, *Povídky, Malíř Jaroslav Skrbek v Libáni – aneb jak se za Rakouska studovalo*, rukopis. Srov. Oldřiška KODETOVÁ – Zdeněk UHEREK, *Kapitoly z dějin českého učitelstva 1890–1938*, Praha 1972.

6) „*Dejte si pozor na toho učitele, co roznáší po vsi to špinavý čtení.*“ Knížek roznášel a později i sám přispíval do volnomyšlenkářských a antiklerikálních časopisů *Volná myšlenka* či *Havlíček*. Zcela veřejně navíc kritizoval habsburskou monarchii. LA PNP, fond A. Knížek, kart. č. 1, *Vlastní životopis*.

Obr. 1: Jednoroční dobrovolník Antonín Knížek (9. zeměbranecký pěší pluk v Litoměřicích), 1913.

jen ať upustí od udání a neničí mladý život českého učitele [...] Až po dlouhém přemlouvání, když jsem nadhodil, že jsem přece také české matky syn od Mladé Boleslavi, souhlasil. Já jsem se pak hlásil u raportu veliteli školy a své vystoupení s odůvodněním, že neumím německy a přednáškám nerozumím, ačkoliv jsem již jako žák měšťanské školy absolvoval třetí ročník německé školy v Ústí nad Labem [...].“⁷⁾ Knížkově žádosti bylo vyhověno, a on tak musel rychle zapomenout na důstojnické „frčky“ a stát se obyčejným vojákem sedmé kompanie. Tato zkušenost mu ukázala vojnu i z odvrácené strany, začal tedy odpočítávat dny zbývající mu do konce vojny, aby se mu ten čas ukrátil. Naději na návrat domů však definitivně zmařila zpráva o sarajevském atentátu a následná mobilizace, Knížek v tu chvíli ještě netušil, že svou rodinu neuvidí šest let.

Antonín Knížek byl převelen na frontu krátce po započnutí války. Již v té době si začal všimnout nejen stále se zvyšujícího počtu padlých vojáků, ale rovněž vojáků nezvěstných, volících raději dobrovolný odchod do řad ruských zajatců.⁸⁾ Vzhledem k odporu, který pociťoval k habsburské monarchii, se k útěku z c. k. armády odhodlal během bojů v Karpatech dne 2. listopadu 1914 i on sám: „*Stal jsem se ‚vojenoplenným Austrijcem‘. Jako válečný zajatec putoval jsem pěšky o hladu a žízni z Karpat přes Lvov až do Podvoločisky a odtud přes Kyjev, Moskvu, Jižní [Nižnij] Novgorod až do města Balachny na řece Volze.*“⁹⁾ O několik měsíců později se již s ostatními Slovany-zajatci podílel na zákopech kolem řeky Dviny a na vzniku úzkokolejky v Minské gubernii mající za cíl obstarávat dovoz materiálů na frontu. Ve volných chvílích velice rád a pravidelně četl československý krajanský tisk vycházející v Rusku – Čechoslovan (vydáváný v Kyjevě) a Čechoslovák (vydáváný v Petrohradě). Nejvíce ho zajímaly informace týkající se činnosti České družiny, do níž 8. listopadu roku 1916, tedy v den výročí bitvy na Bílé Hoře, vstoupil i on sám.¹⁰⁾ Ve stejný den podepsalo přihlášku

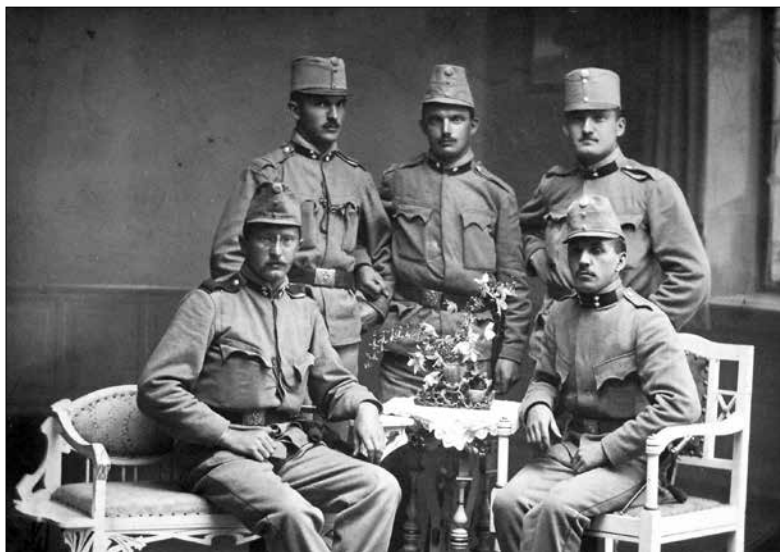
7) Tamtéž, kart. č. 2, Povídky, *Boj o dvě frčky a šavličku*, rukopis. Těž Bohumil JIROUŠEK, *Antonín Knížek a sibiřská anabáze*, in: Československé legie a první světová válka, České Budějovice 2002, s. 128–132, zde s. 128.

8) K počátkům první světové války a c. k. armádě více Edvard BENEŠ, *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa I–III*, Praha 1935. Dále Jaroslav KRÍŽEK a kol., *První světová válka*, Praha 1968. Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha 2001.

9) LA PNP, fond A. Knížek, kart. 1, Vlastní životopis.

10) Srov. databáze legionářů VHA v Praze uvádí, že se Knížek do legií přihlásil již 2. 11. 1916 [online]. Dostupné z URL: <http://www.vuapraha.cz/soldier/21111174>, [cit. 13. 10. 2021]. 8. 11. 1916 je uvedeno v pramenech osobní povahy a v jeho zpracovaném životopise. LA PNP, fond A. Knížek, kart. 1, Vlastní životopis, Osobní doklady.

ke vstupu do družiny i pět jeho spolunocležníků ze stejné ubikace: „*Této nedělní noci jsme již oka nezamhouřili [...] Debata nebrala konce.*“¹¹⁾ Pouze necelé dva měsíce po této události jim přišel přípis od velitele Vjačeslava Platonoviče Trojanova zvučí je do vznikající Československé brigády: „*Skákali jsme radostí až do stropu. Nepřeháním, neboť strop byl nízký. Oči všem zářily štěstím, tlukot srdce byl slyšen, jako kdyby naše hrudníky byly ze zvonoviny, ústa vyluzovala zvuky písně: Neumrem na slámě – umrem na poli.*“¹²⁾ Radost jim bohužel poměrně záhy zkazil velitel jejich pracovní brigády, který odjezd, patrně ze strachu z prozápadní orientace (zejména napojení na pařížské vedení odboje) československých jednotek,¹³⁾ zakázal. Ačkoliv byli potenciální dobrovolníci Československé střelecké brigády nabádáni k účtu, většina z nich tak neučinila.

Obr. 2: Antonín Knížek před odjezdem na frontu
(A. Knížek stojí první zprava), 1914.

11) Tamtéž, kart. 2, *Z deníku ruského legionáře*, strojopis vzpomínek.

12) Tamtéž.

13) Více k této problematice František HANZLÍK, *Legie v Rusku, v Itálii a ve Francii v letech 1914–1918 na cestě k samostatné Československé republice*, in: *Demokratické principy vzniku Československa*, Praha–Brno 2001, s. 23–38. Srov. Edvard BENEŠ, *Světová válka a naše revoluce, Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa I*, Praha 1935, s. 177–200.

Obr. 3: V ruském zajetí (A. Knížek sedí ve středu s plnovousem), 1914.

Situace v Rusku byla velmi proměnná. Sesazení cara Mikuláše II. a vyhlášení Ruské prozatímní vlády sice levicově orientovaného Knížka těšila, nicméně i nadále nepolevoval ve svých agitačních snahách a přesvědčoval české krajany o nutnosti jejich vstupu k dobrovolnickým vojenským jednotkám. Jako agitátor byl vynikající, zprávy získané z novin, jež mu přivážel velitel Goroškov, uměl podat srozumitelně, stručně a jasně. Několik desítek mužů z jejich brigády se proto poměrně snadno nechalo přesvědčit o smyslu a poslání dobrovolnických jednotek a rozhodli se do nich vstoupit. Fatální události, jež zastihly Rusko na počátku roku 1917, navíc způsobily, že Knížek a další dobrovolníci mohli být opět povoláni do Československé střelecké brigády. „*Třiašedesát mladých, zdravých těl stojí nad svými kufříky a torbami a připravuje se na cestu k záložnímu praporu Bobrujska. Jich tváře září radostí, z retů splývají veselé národní melodie.*“¹⁴⁾ Tuto poznámku si napsal Antonín Knížek do svého deníku při odjezdu z Ozersku do výcvikového tábora v Bobjursku dne 27. června 1917.

Po absolvování vojenského výcviku byl Knížek poslán do Haliče k 1. rotě 1. střeleckého pluku Mistra Jana Husa.¹⁵⁾ Od té doby se začal, v rámci veš-

14) LA PNP, fond A. Knížek, kart. 2, *Z deníku ruského legionáře*, strojopis vzpomínek.

15) O názvu pluku se vedly dlouhé diskuse. Zatímco starodružiníci prosazovali název „1. kyjevský československý střelecký pluk“, jiní dobrovolci agitovali za název „Blaničtí rytíři“, Knížka však nenadchl ani jeden ze zmiño-

keré korespondence adresované jeho nejbližším, podepisovat jako T. Husitský, což by samo o sobě nebudilo větší pozornost rakouských cenzorů, kdyby ovšem společně s podpisem nepřipisoval i rozmanité protirakouské poznámky a Husovy citáty. Kvůli tomu mu byl na základě soudního přípisu zabaven veškerý jeho majetek v Libáni. Díky prozíravosti jeho otce, jenž stihl většinu věcí dobře ukrýt, však našel konfiskátor jen kufr plný knih, nebylo tedy v podstatě co konfiskovat. I přesto, že Knížkův pobyt v legiích patřil k jednomu z nešťastnějších období v jeho životě („*Život v legiích byl plný smyslu pro bolesti a radosti jedince [...]*“¹⁶), nebyl mnohdy spokojen s chováním ostatních vojáků a s jejich liknavým přístupem k boji. Poměrně často se sám sebe tázal, proč zdravý a silný voják pracuje v kanceláři namísto toho, aby oddaně bojoval v poli: „*Přivykl jsem si č. vojáka rozlišovat na dva druhy: tzv. voják polní či vojenský a voják domácí či bázlivý. Jaký je ten první? Tak můžeme nazvat každého, který se pilně drží svoji ručnice*

Obr. 4: 1. rota 1. pluku M. J. Husa na cestě z Ukrajiny do Ruska (A. Knížek druhý zprava dole), 7. 4. 1918.

vaných návrhů, žádný z nich mu nepřišel dostatečně výstižným. Krátce před hlasováním o novém názvu se proto ujal slova a vyprávěl všem zúčastněným o poslání Jana Husa, o odkazu, jenž zanechal českému národu a ke kterému by se oni mohli veřejně přihlásit právě díky pojmenování 1. střeleckého pluku po tomto nezapomenutelném mysliteli. Knížkův návrh byl sice zpočátku přijat poměrně vlažně, nakonec však zejména díky naléhavé přímluvě pobočníka, původně učitele češtiny, plukovníka Mamontova pluk Husovo jméno přece jen nesl. Tamtéž. Též Bohumil JIROUŠEK, *Antonín Knížek a sibiřská anabáze*, s. 130.

16) LA PNP, fond A. Knížek, kart. 1, Vlastní životopis.

a neopouští ji za žádnou cenu – jedině tenkráté – klesá-li zraněním vysílen neb Smrt mu ji vyrve z ruky. To jsou ti praví nadšenci a obránci [...].“¹⁷⁾

Vzhledem k tomu, že Antonín Knížek patřil ke vzdělanějším legionářům, byl v létě roku 1918 jmenován členem a později i sekretářem divizního soudu II. československé střelecké divise se sídlem v Tomsku, což se stalo důvodem jeho neúčasti v bojích na Sibíři. Díky této své oddané službě byl později jmenován dokonce poručíkem. Nicméně i tak se snažil zůstat rovnostářským a bojovat proti elitářství, s nímž se v legiích poměrně často setkával. Knížek považoval všechny legionáře za bratry mající nárok na stejné zacházení a stejný přístup k potravinám či k pitné vodě.¹⁸⁾ Do Československa se vrátil 18. června 1920, následně byl povýšen do hodnosti nadporučík a později do hodnosti kapitán v záloze. V roce 1920 byl demobilizován.¹⁹⁾

Již v září 1920 navázal Knížek na svou učitelskou kariéru, nejprve v Chlumci nad Cidlinou a poté v Praze. Mimo kantorské činnosti se aktivně

Obr. 5: Sekretář divizního soudu II. československé střelecké divise (A. Knížek stojí v řadě čtvrtý zprava), 1918.

17) Tamtéž, Deníky – slova zdůraznil podtržením sám A. Knížek.

18) Bohužel se jednalo o utopistický názor. Důstojníci byli privilegovanou vrstvou a v hojně míře si dopřávali výhod i při zpáteční cestě do Československa: „[...] *prvořádní jídelnu se vším americkým komfortem, čítárnu a kuřárnu. V umyvadlech mají sladkou vodu.*“ Tamtéž, Deníky 1920.

19) R. Škodová, *Antonín Knížek*, úvod inventáře.

zapojoval do různých osvětových akcí a přednášek,²⁰⁾ které však bohužel byly v rozporu s názory jeho nadřízených. To byl ostatně i důvod k jeho přeložení na Mladoboleslavsko. S tímto verdiktem se však odmítal smířit, neboť se v té době již trvale usadil v Praze, a svou učitelskou kariéru raději ukončil. Práce s dětmi se ovšem vzdát nechtěl, a proto se zúčastnil konkurzu na místo ředitele Domova legionářských sirotků v Praze-Veleslavíně, v němž uspěl. Ústav pro legionářské sirotky se pro něj stal druhým domovem, pro chlapce ve věku 11–18 let byl přítelem i rádcem; chvíle strávené s „tatínkem“ Knížek patřily k těm nezapomenutelným: „*Život dětí osiřelých není snadný [...] Měli jsme štěstí, že osud nám přál a dal Vás, neb Vy jste do Veleslavína přinesl slunce a srdce.*“²¹⁾ Na konci dvacátých let se Knížek rozhodl, že se chce ještě více podílet na osudu legionářských sirotků, nechtěl se však soustředit pouze na sirotky žijící v Praze, ale věnovat se péči o osud legionářských dětí/sirotků po celé republice. Právě tato myšlenka ho také nakonec dovedla do Podpůrného fondu legionářského při Ministerstvu národní obrany (dále jen PFL), kde se stal tajemníkem. Jeho hlavní pracovní náplní se stalo zejména zajištění kontroly nad sociální, výchovnou a zdravotní péčí o legionářské sirotky v ozdravných zařízeních v okolí Mladé Boleslavi, v Bystřici pod Hostýnem a rovněž v rodinných koloniích PFL v Praze, v Brně a v Jihlavě. Knížek si přál, aby děti v koloniích našly u svých pěstounů především domov, PFL proto pořádal různé besídky, zajímavé výlety anebo prázdninové tábory. Svůj celoživotní zájem a péči o děti naštěstí sdílel i se svou ženou Marií, s níž se seznámil na počátku dvacátých let dvacátého století. Marie pro něj byla nejen báječnou manželkou ale také rovnocennou spolupracovnicí, která často přebírala některé jeho pracovní povinnosti. Knížkovi měli sice pouze jednoho syna Milana, nicméně dokázali být obětavými rodiči i pro mnoho dalších dětí, většinou legionářských sirotků.²²⁾

20) Knížek se mylně domníval, že prvorepublikové školství bude demokratické zřízení, v němž bude prostor pro diskusi. Svými názorovými postoji se pokoušel navázat na svou předválečnou učitelskou praxi, častěji ovšem začal přednášet na téma odluka od církve, zapojil se do cyklu přednášek „Pryč od Říma“. On sám vystoupil z katolické církve již v legiích, neboť ji považoval za účelný nástroj moci habsburské monarchie. Doklad o výstupu z katolické církve obdržel po svém návratu do Československa. LA PNP, fond A. Knížek, kart. 3, Doklad o vystoupení z církve římskokatolické.

21) Tamtéž, kart. 1, Vlastní životopis.

22) Tamtéž, kart. 1, Vlastní životopis, dále Tamtéž, kart. 3, výstřižek článku *Maminka*.

Obr. 6: Antonín Knížek (portrét), 1921.

Pracovní aktivity Antonína Knížka byly rozsáhlé: spolupracoval s Československou obcí legionářskou, s Českým červeným křížem, Abstinentským svazem a od roku 1933 pracoval v prezidiální radě Zemského ústředí péče o mládež v Praze (dále jen ZÚPM). Neopomenutelná je i přednášková a publikační činnost týkající se především jeho legionářské minulosti.²³⁾ Většina těchto aktivit byla ukončena druhou světovou válkou. Legionářský odkaz byl totiž silně spjat s Masarykovou první republikou, což byl ostatně důvod, proč začala nově vzniklá vláda Protektorátu Čechy a Morava z nařízení okupačních úřadů v tomto směru provádět okamžité restriktce. Legionáři byli často označováni za zrádce, byli perzekvováni, souzeni a v mnohých případech bohužel našli svou smrt na dvorech koncentračních táborů.²⁴⁾ Knížek naštěstí patřil ke „šťastlivcům“, kterým nový politický režim zabránil „pouze“ v jejich setrvávání ve státních službách, v jeho případě v ZÚPM, PFL a v dalších organizacích. Ještě krátce předtím však společně se svými spolupracovníky stihl urychleně přejmenovat PFL na Sirotčí fond při Ministerstvu sociální péče, posléze při Ministerstvu vnitra, aby tak zabránil spojování fondu s legionáři. Jednalo se o velmi promyšlený čin, díky změně v názvu se totiž Sirotčí fond nakonec staral nejen o legionářské sirotky a jejich rodiny, ale nově též o všechny sirotky české národnosti. V rámci Sirotčího fondu Knížek ještě společně s dalšími dvěma členy založil speciální vedlejší fond, který měl podporovat perzekvované rodiny odbojářů. Dále se věnoval roznášení ilegálního tisku a v neposlední řadě byl aktivním členem, stejně jako jeho manželka Marie, ilegální skupiny Obrana národa.²⁵⁾

Ačkoliv manželé Knížkovi žili v neustálém strachu z prozrazení, ve svých protinacistických snahách nepolevovali, a to ani v okamžiku, kdy jim hrozilo nebezpečí z prozrazení. Velkou odvahu projeví zejména při napomáhání k útěku Theodora Gollera, na něhož byl kvůli protiněmecké

23) Podobně jako většina legionářů navrátilivších se zpět do Československa, měl i Knížek neodvratnou touhu literárně zpracovat své zážitky. Většinou se jednalo o patetické články bez hlubšího rozměru a s minimální invencí. Tamtéž, kart. 2., Články, rukopisy. Bohužel ani kniha *Pohádka o paní Masarykové*, určená všem československým dětem, připomínající život (princezny) Charlotty Garrigue Masarykové, nemá téměř žádnou literární hodnotu. Antonín KNÍŽEK, *Pohádka o paní Masarykové*, Strážnice 1932 (s úpravou Boženy Hrejsové).

24) K této problematice více Leoš NIKRMAJER, *Legionářská otázka v období protektorátu*, in: Československé legie a první světová válka, České Budějovice 2002, s. 133–136.

25) LA PNP, fond A. Knížek, kart. 1, Vlastní životopis.

činnosti vydán zatykač.²⁶⁾ Gestapo sice manžele několikrát vyslýchalo, ale vždy bezúspěšně: „*Moje zatčení bylo romantické. V Praze gestapo vyslýchalo několikrát jen ženu, náš dům byl pozorován ve dne v noci. Odjeli jsme s ulehčením do Krnska, ale tam nás gestapo také našlo. Tatáž vyšetřovací skupina jako v Praze a pomocí mladoboleslavské pátračky a okolního četnictva obklíčila zámek s tříhektarovým parkem a vzala jej přes zeď útokem na bodáky [...] Gestapo se domnívalo, že zde hledaného Ing. Gollera skrýváme. Ale byl již šťastně na cestě do Jugoslávie.*“²⁷⁾

Závěr války prožil Antonín Knížek ve znamení zotavování se z mrtvice, kterou prodělal na podzim 1944, při osvobozování Prahy byl tedy užitečný alespoň jako překladatel ruského jazyka. Po válce se zapojil do obnovy Učňovského domova v Praze-Veleslavíně, k jehož zřízení došlo za války, pracoval v ZÚPM, v Československé obci legionářské a samozřejmě i v Sirotčím fondu. Ten byl bohužel, vzhledem k jeho původní legionářské ouvertuře, po roce 1948 zrušen.²⁸⁾ Patrně to se však stalo jedním z impulsů, proč se Knížek začal aktivně zabývat publikační činností věnující se jeho rodišti a libáňským hrdinům z prvního a z druhého odboje. Namátkou lze uvést historickou studii *Na nohy vskočil partyzán* pojednávající nejen o druhém odboji na Libáňsku a v Sobotce, ale též o vzniku odbojové skupiny Prokopa Holého v Jičíně. Neopomenutelná je i jeho novinářská práce – velké množství článků věnující se zejména legionářům, „jeho bratrům“, a významným rodákům Jičína.²⁹⁾ Za svou publikační a výchovnou činnost byl několikrát vyznamenán; v roce 1970 získal ocenění poplatné tehdejšímu politickému režimu Vyznamenání za vynikající práci. Ačkoliv se Knížek hlásil k legionářskému odkazu a Masarykovým demokratickým zásadám, byl již od studií politicky levicově orientován. Za tento politický postoj mohl především jeho chudý původ a bída, s níž byl již jako student velmi často konfrontován.³⁰⁾

26) Theodor Goller (1908–1969/1970) patřil k vojenské skupině „Maffie“. Kvůli jeho odbojové činnosti byl na něj v květnu 1940 vydán zatykač. Jeho cesta vedla přes Slovensko, Balkán až do Palestiny, kde působil u britské armády. [Online zdroj]. Dostupné z URL: https://www.lidovky.cz/relax/lide/krutejsi-zivot-nez-za-valky-vojak-specialnich-sil-theodor-goller-si-na-pocatku-normalize-sahl-na-z.A210210_115257_lide_ape, [cit. 13. 10. 2021].

27) LA PNP, fond A. Knížek, kart. 1, Vlastní životopis.

28) Tamtéž.

29) Např. článek *Malíř Jaroslav Skrbek v Libáni – aneb jak se za Rakouska studovalo*, článek *Tajemství čísla 28*, historická studie *Rok 1939 – rok poroby a ponižení, Na nohy vskočil partyzán, Prokop Holý v zajetí*. LA PNP, fond A. Knížek, kart. 1–2.

30) „*Poznal jsem ratejny, místnosti s hliněnou podlahou, v nichž bydlelo společně i několik rodin zemědělských dělníků [...] Poslouchal jsem reptání*

Obr. 7: Antonín Knížek jako šedesátiletý, 6. 4. 1950.

Antonín Knížek skonal 3. září roku 1974, pohřeb se uskutečnil o čtyři dny později, 7. září 1974 ve Velké obřadní síni ve Strašnicích.³¹⁾ Svou práci o historii odboje na rodném Jičínsku už bohužel nedokončil.

Mgr. Lenka Zemanová

*Fakulta filozofická Jihočeské univerzity
v Českých Budějovicích*

e-mail: zemanl00@ff.jcu.cz

dělníků před místní kořalnou, kde hledali zapomnění na bídu života. Tyto obrazy chudé vesnice mne přivedly na stranu utlačovaných a ponížených, proti kapitalismu, alkoholismu, klerikalismu a militarismu.“ Tamtéž, kart. 1, Vlastní životopis.

31) Tamtéž, parte Antonína Knížka.

ANTONÍN KNÍŽEK (1890–1974), A NATIVE OF STARÉ HRADY, TEACHER AND LEGIONNAIRE

This study describes the life of Staré Hradý native Antonín Knížek, who devoted his entire life to caring for children (orphans) and other individuals who were politically or socially disadvantaged. Born in 1890, Knížek was a member of a generation whose lives were scarred by two world wars. He fought in the First World War as a Czechoslovak legionnaire, first on the battlefield and later as the secretary at the court of the Legion's Division II in Tomsk. During the Second World War, under the Nazi occupation, he was a member of the illegal "National Defence" resistance group. Knížek's membership of the Czechoslovak Legion indicates his support for equality and brotherhood. These views were particularly reflected in his work as a teacher and educator – an aspect of his life that is given a detailed exploration in this paper. The paper also describes his didactic activities as a teacher of literature.